

**Boshlang'ich sinf o'quvchilarida grammatik kompetensiyani shakllantirishda
raqamli ta'lim vositalarining o'rni**

Turakulova Lola Xamidjanovna

O'zbekiston jahon tillar universiteti mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya: Ushbu tezis boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'zbek tili grammatik kompetensiyasini shakllantirishda raqamli ta'lim vositalarining o'rni va samaradorligini o'rganishga bag'ishlangan. Ishda raqamli vositalarning didaktik imkoniyatlari, interaktiv darsliklar, o'quv platformalari, mobil ilovalar, multimedia resurslari va sun'iy intellektga asoslangan vositalar orqali grammatik ko'nikmalarni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim vositalari o'quvchilarning grammatik qoidalarni o'zlashtirish darajasini 25–45% ga oshirishi, qiziqishini sezilarli darajada yuksaltirishi va individual yondashuvni ta'minlash imkonini beradi. O'zbekiston boshlang'ich ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etishning dolzarbligi va amaliy takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, grammatik kompetensiya, raqamli ta'lim vositalari, interaktiv darslik, o'quv platformasi, multimedia, mobil ilovalar, individual yondashuv, o'zbek tili, O'zbekiston ta'lim tizimi, raqamlashtirish.

Abstract: This thesis is devoted to studying the role and effectiveness of digital educational tools in the formation of grammatical competence in the Uzbek language among primary school students. The work analyzes the didactic capabilities of digital tools, the theoretical and practical aspects of developing grammatical skills through interactive textbooks, educational platforms, mobile applications, multimedia resources and tools based on artificial intelligence. The results of the study show that digital educational tools can increase the level of students' mastery of grammatical rules by 25–45%, significantly increase their interest and ensure an individual approach. The relevance of the introduction of digital technologies in the primary education system of Uzbekistan and practical proposals are presented.

Keywords: primary education, grammatical competence, digital educational tools, interactive textbook, educational platform, multimedia, mobile applications, individual approach, Uzbek language, education system of Uzbekistan, digitization.

Аннотация: Данная диссертация посвящена изучению роли и эффективности цифровых образовательных инструментов в формировании грамматической компетенции на узбекском языке у учащихся начальной школы. В работе анализируются дидактические возможности цифровых инструментов, теоретические и практические аспекты развития грамматических навыков с помощью интерактивных учебников, образовательных платформ, мобильных приложений, мультимедийных ресурсов и инструментов на основе искусственного интеллекта. Результаты исследования показывают, что цифровые образовательные инструменты могут повысить уровень усвоения учащимися грамматических правил на 25–45%, значительно повысить их интерес и обеспечить индивидуальный подход. Представлены актуальность внедрения цифровых технологий в систему начального образования Узбекистана и практические предложения.

Ключевые слова: начальное образование, грамматическая компетенция, цифровые образовательные инструменты, интерактивный учебник, образовательная платформа, мультимедиа, мобильные приложения, индивидуальный подход, узбекский язык, система образования Узбекистана, цифровизация.

Kirish

Zamonaviy ta'limda raqamli texnologiyalar ta'lim mazmunini yetkazish, o'quv jarayonini tashkil etish va natijalarni baholashda muhim o'rin egallamoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-yanvardagi "O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni hamda "Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" (2019) [1] raqamli ta'lim vositalarini keng joriy etishni ta'lim sifatini oshirishning asosiy yo'nalishi sifatida belgilab berdi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida grammatik kompetensiya shakllantirish – tilni to'g'ri va ravon qo'llash, gap tuzish, so'z shakllarini o'zgartirish, imlo va tinish belgilari qoidalarini mustahkam o'zlashtirishni o'z ichiga oladi. An'anaviy usullar bilan bu jarayon ko'pincha bir xil, qiziqarsiz va individual farqlarni hisobga olmaydigan tarzda kechadi [2, 45–47 betlar]. Raqamli vositalar esa o'yin elementlari, tezkor qayta

aloqa, vizual va audio materiallar orqali ushbu muammolarni sezilarli darajada yumshatadi.

Tadqiqot maqsadi: raqamli ta'lim vositalarining boshlang'ich sinf o'quvchilarida grammatik kompetensiyani shakllantirishdagi o'rnini aniqlash va samarali qo'llash yo'llarini taklif etish.

Asosiy qism

1. Grammatik kompetensiyaning tarkibiy qismlari va raqamli vositalar bilan rivojlantirish imkoniyatlari

Grammatik kompetensiya quyidagi asosiy komponentlarni o'z ichiga oladi:

- morfologik kompetensiya (so'z shakllari, qo'shimchalar),
- sintaktik kompetensiya (gap tuzilishi, so'z birikmalari),
- imlo va tinish belgilari kompetensiyasi,
- fonetik va orfografik ko'nikmalar [3, 68–72 betlar].

Raqamli vositalar ushbu komponentlarni rivojlantirishda quyidagi afzalliklarga ega:

- tezkor qayta aloqa berish,
- individual tezlik va darajaga moslashish,
- o'yinlashtirish (gamification),
- multimedia (video, animatsiya, ovoz) orqali ko'p sezgi kanallarini jalb qilish.

2. Boshlang'ich sinflarda qo'llaniladigan asosiy raqamli vositalar va ularning grammatik kompetensiyaga ta'siri

№	Raqamli vosita turi	Misollar (O'zbekiston kontekstida)	Grammatik kompetensiyaga ta'siri	Manba
1	Interaktiv elektron darsliklar	“O'zbek tili” (1–4-sinf), “Bilim.uz” platformasi	Morfologiya va sintaksis qoidalarini o'yin shaklida o'rgatish, xatolarni avtomatik tuzatish	[4, 112–118]
2	Mobil ilovalar	“O'zbekcha o'qish”, “Grammatika o'yini”, “Til o'quvchisi”	Har kuni qisqa mashqlar, imlo va tinish belgilari bo'yicha o'yinlar, ovozli takrorlash	[5, 89–94]

№	Raqamli vosita turi	Misollar (O'zbekiston kontekstida)	Grammatik kompetensiyaga ta'siri	Manba
3	Ta'lim platformalari	“Kundalik”, “MyEdu.uz”, “Eduportal”	Vazifalar, testlar, o'qituvchi tomonidan individual topshiriqlar yuborish	[1, 28–32]
4	Multimedia resurslar	YouTube'dagi “O'zbek tili darslari” kanallari, animatsion videolar	Vizual va eshitish orqali gap tuzilishi, so'z yasash qoidalarini o'rgatish	[6, 145–150]
5	Sun'iy intellektga asoslangan vositalar	ChatGPT, Google Bard, o'zbek tilidagi oddiy chatbotlar	Matnni tahlil qilish, xato ko'rsatish, to'g'ri variant taklif etish (tajriba bosqichida)	[7, 210–215]

3. Amaliy misollar va natijalar

• **1-sinf:** “O'zbek tili” elektron darsligida tovush va harf o'rtasidagi munosabatni o'rgatishda rangli animatsiya va ovoqli qo'llanma ishlatilgan. O'quvchilarning tovushlarni to'g'ri yozish darajasi 38% ga oshgan [4, 115–117 betlar].

• **2-sinf:** “So'z va gap” mavzusida interaktiv testlar va “So'z zanjiri” o'yini orqali gap tuzish ko'nikmasi 42% ga yaxshilangan [5, 92 bet].

• **3–4-sinf:** “Kundalik” platformasida o'qituvchi tomonidan yuborilgan individual imlo mashqlari va avtomatik baholash tizimi o'quvchilarning imlo xatolarini 31% ga kamaytirgan [8, 67–70 betlar].

Muhokama

Raqamli vositalar grammatik kompetensiyani shakllantirishda an'anaviy usullarga nisbatan bir qator afzalliklarga ega bo'lsa-da, quyidagi muammolar ham mavjud:

- o'qituvchilarning raqamli savodxonligi yetarli emasligi [1, 35 bet],
- internet va qurilmalarga teng imkoniyatlarning mavjud emasligi,
- raqamli vositalarning o'zbek tilidagi mazmuni hali to'liq shakllanmaganligi [9, 120–125 betlar].

Shu bilan birga, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, raqamli vositalar o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, o'z-o'zini nazorat qilish ko'nikmasini rivojlantiradi va

o'qituvchiga individual yondashuvni amalga oshirish imkonini beradi [10, 88–95 betlar].

Xulosa va takliflar

Raqamli ta'lim vositalari boshlang'ich sinf o'quvchilarida grammatik kompetensiyani shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Ular o'quv jarayonini qiziqarli, individual va samarali qiladi, o'quvchilarning grammatik ko'nikmalarini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Takliflar:

1. Boshlang'ich sinflar uchun o'zbek tilida sifatli interaktiv darsliklar va mobil ilovalar ishlab chiqishni jadallashtirish.
2. O'qituvchilar uchun raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish bo'yicha doimiy malaka oshirish kurslarini tashkil etish.
3. Maktablarda internet va planshet/kompyuterlar bilan ta'minlashni davlat dasturi doirasida kengaytirish.
4. O'zbek tilidagi grammatik mashqlar uchun sun'iy intellekt asosidagi vositalarni (chatbotlar) ishlab chiqish va sinovdan o'tkazish.
5. Raqamli vositalarni an'anaviy darslar bilan uyg'unlashtirgan holda integratsiyalashgan dars namunalarini ishlab chiqish va tarqatish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PQ-4477-son Farmoni. "Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi". Toshkent, 2019. – 48 b.
2. Tolipov O., Ro'ziyeva D. Pedagogik texnologiyalar va ta'limda ijodkorlik. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 256 b.
3. Husanboyeva Q. O'zbek tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – 320 b.
4. Abdurahmonova Sh. Raqamli ta'lim vositalarining boshlang'ich ta'limda qo'llanilishi. // Ilm-fan va ta'lim jurnali. – 2023. – № 4. – B. 110–120.
5. Karimova D. Mobil ilovalar orqali o'zbek tili o'qitish tajribasi. // Pedagogik mahorat. – 2024. – № 2. – B. 85–97.
6. Raxmonova F. Multimedia vositalarining ona tili darslaridagi o'rni. // Ilmiy axborotnoma. – 2023. – № 3. – B. 140–155.

7. Usmonov B. Sun'iy intellekt ta'limda: imkoniyatlar va muammolar. // Ta'lim va innovatsion texnologiyalar. – 2024. – № 1. – B. 205–220.
8. Sobirova N. “Kundalik” platformasining grammatik ko'nikmalarni rivojlantirishdagi ta'siri. // Ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – Toshkent, 2024. – B. 65–72.
9. Mamatov A. O'zbek tilidagi raqamli ta'lim resurslari: holat va istiqbollar. // Filologiya va ta'lim. – 2023. – № 5. – B. 115–130.
10. Qodirova M. Raqamli ta'lim vositalarining o'quvchilar motivatsiyasiga ta'siri. // Psixologiya va pedagogika. – 2024. – № 2. – B. 80–98.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING